

مؤلفان کتاب برگزیده «خودآموز زبان انگلیسی دوم و سوم راهنمایی» تأکید کردند:

ضرورت قانونمند شدن نشر کتاب‌های آموزشی

● گفت‌وگو از: سمانه آزاد

اشاره

مریم بانو رزازیان و صادق رنجی، مؤلفان کتاب «خودآموز زبان انگلیسی» (دوم و سوم راهنمایی) هستند که این کتاب در سال ۱۳۸۰، به‌عنوان کتاب برگزیده «جشنواره‌ی رشد» انتخاب شد. رزازیان که لیسانس زبان انگلیسی‌اش را از دانشگاه اصفهان گرفته، طی ۳۰ سال فعالیت در آموزش و پرورش، کارنامه‌ی پربراری از خود به جای گذاشته است. همکاری با دفتر تکنولوژی آموزشی وزارت آموزش و پرورش در تهیه‌ی نوارها و فیلم‌ها آموزشی زبان انگلیسی، تدوین دو جلد فرهنگ لغت که دانش‌آموزان دوم راهنمایی تا دانشجویان سال اول دانشگاه را پوشش می‌دهد، تدوین اولین کتاب کمک آموزشی پیش‌دانشگاهی به درخواست وزارتخانه و... از جمله فعالیت‌های وی در زمینه‌ی آموزش درس انگلیسی است.

صادق رنجی، دیگر مؤلف کتاب، فعالیت خود را در آموزش و پرورش با تدریس زبان انگلیسی در شهر مرند و سپس تهران آغاز کرده است. وی که کارشناس ارشد

۲۸۹۱۹۲

زمستان ۱۳۸۸

۵۸

برنامه‌ریزی درسی است، بعد از انتقال به «سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی» در «دفتر تألیف و برنامه‌ریزی کتب درسی»، کارشناس مسئول برنامه‌ریزی و هماهنگی دوره‌ی متوسطه و پیش‌دانشگاهی شد تا این‌که در سال ۱۳۸۵ به بازنشستگی رسید.

حاصل همکاری این دو، کتاب برگزیده‌ی «خودآموز زبان انگلیسی» است که به‌عزم برخی ناشران، پیشرو کتاب‌هایی است که در این زمینه چاپ شده‌اند. برای آگاهی بیشتر از ویژگی‌های این کتاب و اطلاع از نظرات این مؤلفان درباره‌ی جایگاه طرح سامان‌بخشی و جشنواره‌ی رشد در حوزه‌ی کتاب‌های آموزشی، با آن‌ها به گفت‌وگو نشستیم که مشروح آن را در زیر می‌خوانید.

همه چیز درباره‌ی کتاب

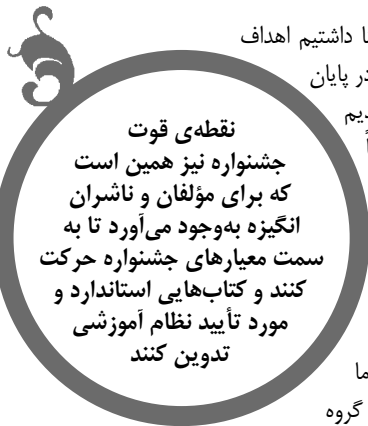
رزایان درباره‌ی ویژگی‌های کتاب خود می‌گوید: «در مرحله‌ی اول بنا داشتیم اهداف درس‌ها را مشخص کنیم تا مدرس با آن‌ها آشنا شود و مشخص باشد که در پایان هر درس، دانش‌آموز باید چه توانایی‌هایی کسب کند سوم این‌که کوشیدیم محتوای هر درس و نیز نحوه‌ی تدریس را مشخص کنیم تا مدرس دقیقاً بداند باید تدریس را از کجا شروع و به کجا ختم کند. همچنین، ما در این کتاب برای هر پرسش مطرح‌شده ارزیابی در نظر گرفته‌ایم تا مدرس و دانش‌آموز از نمره‌ی هر قسمت مطلع باشند. به علاوه تمرین‌هایی در کتاب گنجانده‌ایم که دانش‌آموز می‌تواند ۳۰ تا ۴۰ درصد بیشتر از کتاب درسی به کار و تمرین بپردازد.»

رنجی نیز در این باره می‌افزاید: «می‌توانم ادعا کنم برای اولین بار، ما اهداف درسی را به‌صورت اهداف رفتاری استخراج کردیم که برای هر دو گروه دانش‌آموزان و دبیران قابل استفاده است. همچنین، کتاب را به‌گونه‌ای تدوین کرده‌ایم که دانش‌آموز می‌تواند بدون نیاز به معلم، از آموزش‌های کتاب بهره‌مند شود.»

رزایان مهم‌ترین نقطه‌ی قوت کتاب را این می‌داند که دانش‌آموز، بدون معلم هم می‌تواند از آموزش‌های آن بهره‌مند شود: «یعنی ما فقط تهران و دانش‌آموزانی را که همیشه معلم دارند، در نظر نگرفته‌ایم و به دانش‌آموزان مناطق دورافتاده هم توجه کرده‌ایم.»

رنجی هم مهم‌ترین نقاط قوت کتاب را مشخص بودن اهداف هر درس می‌داند که باعث می‌شود، دانش‌آموزان بتوانند اکثر مطالب آن را بدون معلم بیاموزند اما در مورد نقطه ضعف کتاب می‌گوید: «زمانی که کتاب چاپ شد، در دوره‌ی خودش کتاب خوبی بود اما امروزه روان‌شناسی و علوم تربیتی یافته‌های جدیدی به دست آورده‌اند و تکنیک‌های آموزش روز به روز تغییر پیدا می‌کنند. در کل وضعیت آموزشی بسیار متفاوت شده است. بنابراین من اگر بخواهم دوباره چنین کتابی بنویسم، حتماً با رویکرد، تکنیک، روش ارائه و سازمان‌دهی دیگری این کار را انجام خواهم داد؛ یعنی بنیان آن را تغییر خواهم داد و به تکنیک‌ها و رسانه‌هایی که در کنار کتاب مؤثر هستند، توجه خواهم کرد.»

اما رزایان، مؤلف دیگر کتاب، تغییراتی را که ممکن است روزی در کتاب ایجاد کند منوط به تغییرات کتاب درسی می‌داند و تنها نقطه ضعف کتاب را رنگی نبودن تصاویر آن برمی‌شمارد. وی

۲۸۹۱۹۲

پاییز ۱۳۸۸

۵۹

نقاط قوت کتاب را بخشی از معیارهای جشنواره می‌داند و می‌گوید: «معیارهای جشنواره برای انتخاب کتاب‌ها مشخص هستند و داوران با توجه به آن‌ها عمل می‌کنند. البته این معیارها با آنچه من درباره‌ی کتاب گفتم کاملاً جدا از هم نیستند و نقاط مشترکی دارند. در واقع، معیارهای جشنواره وسیع‌تر هستند و معیارهای ما در دل معیارهای جشنواره قرار می‌گیرند.»

جشنواره‌ی کتاب‌های آموزشی رشد و تأثیر آن بر فروش کتاب

رزازیان درباره‌ی تأثیر برگزیده‌شدن کتاب در جشنواره، بر فروش آن، می‌گوید: «این مسئله مخصوصاً در شهرستان‌ها تأثیر داشته است. چرا که دیدگاه شهرستان‌ها با ساکنان تهران کمی متفاوت است. از سوی دیگر، بازار تهران پر از کتاب‌های آموزشی است، ولی بسیاری از شهرستان‌ها به‌ندرت به کتاب‌های آموزشی دسترسی دارند و پخش کتاب کمی ضعیف عمل می‌کند. در کل کتاب‌هایی که در جشنواره برگزیده می‌شوند، در شهرستان‌ها با استقبال بیش‌تری روبه‌رو هستند. برای مثال، بعد از این که کتاب به بهشهر فرستاده شد، معلمان درخواست دیدار با مؤلفان را دادند. من نیز دوبار به آن منطقه رفتم و با معلمان جلساتی داشتم تا هم کتاب و هم نحوه‌ی استفاده از آن را به ایشان آموزش دهم.»

جایگاه طرح سامان‌بخشی و جشنواره‌ی کتاب‌های آموزشی رشد

رزازیان درباره‌ی جایگاه طرح سامان‌بخشی و جشنواره‌ی رشد در حوزه‌ی کتاب‌های آموزشی می‌گوید: «برگزاری جشنواره خیلی بهتر از برگزار نشدن آن است؛ چرا که فعالیت‌ها را قانونمند می‌کند. در حال حاضر، تنها ایده‌ی مؤلف در تدوین و تنظیم کتاب مهم نیست و مؤلف باید معیارهایی را رعایت کند تا کتاب در جامعه مؤثر باشد. طرح سامان‌بخشی و جشنواره می‌تواند این معیارها را مشخص کند. اما جشنواره برای معلمان چندان شناخته‌شده نیست. یعنی معلمان در برخی مناطق اصلاً از وجود آن بی‌اطلاع هستند. اطلاع‌رسانی درباره‌ی جشنواره ضعیف است. باید از معلمان مناطق گوناگون دعوت کرد و آن‌ها را از هدف‌های جشنواره و طرح سامان‌بخشی آگاه ساخت. باید نظرات آن‌ها را درباره‌ی کتاب‌های آموزشی خواست. چون معلمانی که از کتاب‌ها استفاده کرده‌اند، بهتر از نقاط قوت و ضعف آن‌ها آگاهی دارند.»

رنجی نیز در این‌باره می‌افزاید: «مغایرت برخی کتاب‌های آموزشی با اهداف آموزشی، باعث می‌شود تعلیم و تربیت به اهدافش، از جمله تعمیق یادگیری، پرورش خلاقیت و یادگیری شناختی نرسد. بنابراین، کتاب‌های آموزشی باید سامان‌دهی شوند. نقطه‌ی قوت جشنواره نیز همین است

۲۸۹۱۹۲

پاییز ۱۳۸۸

۶۰

که برای مؤلفان و ناشران انگیزه به وجود می‌آورد تا به سمت معیارهای جشنواره حرکت کنند و کتاب‌هایی استاندارد و مورد تأیید نظام آموزشی تدوین کنند. اما باید معیارها و شاخص‌های ارزش‌یابی کتاب‌ها به اطلاع همه برسد؛ زیرا همچنان در بازار، کتاب‌های نامناسب وجود دارند و آموزش و پرورش نیز نظارت کاملی بر این فعالیت‌ها ندارد تا این‌گونه کتاب‌ها را از گردونه‌ی چاپ و نشر خارج کند.»

چاپ کتاب‌های مغایر با اصول آموزشی: آری یا نه؟

رنجی درباره‌ی نقش طرح سامان‌بخشی کتاب‌های آموزشی و جشنواره‌ی رشد، در جلوگیری از چاپ کتاب‌هایی که با اهداف آموزشی مغایرت دارند، می‌گوید «ما باید اصول و راهنمای برنامه‌ی مادی درسی را به معلمان و مؤلفان معرفی کنیم تا کتاب‌هایی تألیف شوند که استاندارد و با اهداف تعلیم و تربیت هم‌سو باشند و به آموزش کتاب‌های درسی کمک کنند. مثلاً در برخی کشورها مانند انگلستان، راهنمای برنامه‌ی درسی تعریف می‌شود و مؤلفان به روش‌های متفاوت آن اصول را در کتاب درسی پیاده می‌کنند.

در ایران نیز تا به حال چند بار موضوع کتاب‌های چندتألیفی مطرح شده است، ولی به دلیل تمرکزی که در امتحانات و به‌خصوص کنکور وجود دارد، این کتاب‌ها چندان مؤثر نیستند. ما اگر به سمت چندتألیفی حرکت کنیم، خیلی مفید خواهد بود. تا زمانی که کتاب‌هایی مثل حل‌المسائل چاپ می‌کنیم، قدرت تفکر را از دانش‌آموزان می‌گیریم.»

رزایان نیز نظرش را این‌گونه بیان می‌کند: در میان کتاب‌های آموزشی، آن‌هایی که بهترند به هر حال جای خود را باز می‌کنند، ولی نمی‌توان منکر تأثیر تبلیغات بود. یعنی ممکن است یک کتاب آموزشی از لحاظ علمی چندان قوی نباشد، اما بر اثر تبلیغات گسترده، با استقبال خوبی از سوی معلمان و دانش‌آموزان روبه‌رو شود. من معتقدم طرح سامان‌بخشی و جشنواره‌ی رشد باید قدرت داشته باشد که ناشران را موظف کند، کتاب‌هایشان را برای داوران جشنواره بفرستند و داوران نیز در طول سال همه‌ی آن کتاب‌ها را بررسی کنند.

اما نکته‌ای که باید به آن توجه کرد این است که داوران نباید حذفی برخورد کنند. یعنی اگر کتابی ۵۰ درصد مناسب و ۵۰ درصد نامناسب است، به مؤلف کمک کنند اشکالات کتاب را برطرف سازد و آن‌گاه به ناشر اجازه‌ی چاپ داده شود. این کاری است که باید انجام داد، وگرنه اگر بخواهیم عده‌ای را کنار بگذاریم و حق کارکردن را از آن‌ها بگیریم، جامعه را از خلاقیت و ابتکار دور کرده‌ایم.»

۲۸۹۱۹۲

پاییز ۱۳۸۸

۶۱

نقش ناشران در تألیف کتاب‌های آموزشی

برخی معتقدند که ناشران نقش مهمی در سیاست‌گذاری برای تألیف کتاب‌های آموزشی دارند و اگر مؤلفی در جشنواره برگزیده شد، ناشر نیز باید مورد تشویق و حمایت قرار گیرد. رنجی معتقد است، گاهی ناشران در سیاست‌گذاری کتاب نقشی ندارند و مؤلف ایده‌ی خود را به صورت کتاب تدوین و به ناشر ارائه می‌کند. اما گاهی نیز ناشر در تألیف و برنامه‌ریزی به مؤلفان ایده می‌دهد و روی چگونگی تألیف تأثیر می‌گذارد. در حقیقت این‌گونه ناشران در سیاست‌گذاری کتاب‌های آموزشی نقش دارند. بر این اساس باید دید، کدام ناشر کتاب‌های برگزیده‌ی بیش‌تری دارد و در آن صورت مورد تشویق و حمایت قرار گیرد.»

رزازیان نیز در این زمینه می‌گوید: «تنها زمانی که ناشر و مؤلف چارچوب کتاب را مشخص کند، می‌توان گفت سیاست‌گذاری کرده است. در غیر این صورت، مؤلف معمولاً بدون نظر ناشر کتاب را تدوین می‌کند و تنها برخی نکته‌ها برعهده‌ی ناشر است.»

نقطه‌ی قوت جشنواره نیز همین است که برای مؤلفان و ناشران انگیزه به‌وجود می‌آورد تا به سمت معیارهای جشنواره حرکت کنند و کتاب‌هایی استاندارد و مورد تأیید نظام آموزشی تدوین کنند

چه انتظاری از مجله‌ی رشد جوانه دارید؟

این دو مؤلف انتظارات مشابهی از «رشد جوانه» دارند. رنجی می‌گوید: «در چنین مجله‌ای باید سیاست‌های کلان سازمان پژوهش در نظر گرفته شود. هم‌چنین، باید معلمان، مؤلفان و ناشران را از هدف‌ها و رویکردهای برنامه‌های درسی و نیز معیارهای جشنواره‌ی رشد مطلع کرد تا کتاب‌های آموزشی در آن قالب تهیه و تدوین شوند. باید به تربیتی، سیاست‌ها، خطمشی‌ها، و یافته‌های جدید تربیتی، روان‌شناختی و آموزشی را به اطلاع معلمان و مؤلفان رساند تا شاهد تدوین کتاب‌هایی استاندارد و مطابق با اهداف آموزشی باشیم.»

رزازیان، مؤلف کتاب‌های آموزشی، گفت‌وگو را این‌گونه تمام می‌کند: «اکثراً شاهد هستیم، وقتی نهاد یا سازمانی به‌وجود می‌آید یا حتی جشنواره‌ای برگزار می‌شود تا در راستای قانونمند کردن فعالیت‌ها عمل کند، بنا به دلایلی، از جمله اطلاع‌رسانی ضعیف و یا حتی قائم به فردبودن، عملکردش هر ساله ضعیف و ضعیف‌تر می‌شود. امیدوارم جشنواره‌ی رشد این‌گونه نباشد و هر سال قوی‌تر و محکم‌تر از سال پیش عمل کند.»

۲۸۹۱۹۲

پاییز ۱۳۸۸

۶۲